

М. М. ШЕВЧЕНКО, Т. О. ДРУЗ'ЯКА

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Розглянуті теоретичні підходи до визначення поняття «інноваційний потенціал» на основі парадигми економіки знань. Досліджено походження та розвиток понять «інноваційний потенціал» та «економіка знань». Проаналізовано основні типи економіки та виділені відмінні риси кожного з них. Визначено основні компоненти інноваційного потенціалу відповідно до типу знань. Обґрунтовано основний взаємозв'язок між економікою знань та інноваційним потенціалом на мікро та макро рівнях. Підтверджено що економіка знань, яка базується на знаннях в центрі уваги виділяє людину, як основне джерело знання, яке вона втілює в матеріальній та нематеріальній формах, передає ці знання і ставить за ціль комерціалізацію їх. Інноваційний потенціал показує готовність системи до виробництва нового знання через використання наявних знань. Розглянуто теорію людського капіталу та сучасні принципи розвитку його. Проаналізовано останні досягнення, тенденції та джерела інформації, які відносяться до економіки знань та інноваційного потенціалу: індекс людського капіталу, глобальний індекс інновацій, індекс глобальної конкурентоспроможності. Розглянуто основні тенденції в фармацевтичній сфері та стан інноваційної діяльності в ній. Виявлено практичний зв'язок розвитку економіки знань та інноваційного потенціалу на рівні підприємства. Проведено опитування споживачів щодо ставлення до фармацевтичної продукції національних та імпорتنих виробників, адже відповідно до статистичного аналізу виявлено проблему з невідповідності можливостей імпорتنих виробників та національних, що негативно впливає на процес комерціалізації знань підприємствами. Виявлено основні проблеми фармацевтичних підприємств з точки зору економіки знань. Вирішення цієї проблеми вплине на економічний стан як підприємства, галузі та економіки країни.

Ключові слова: інноваційний потенціал, економіка знань, людський капітал, інновація, компоненти інноваційного потенціалу, міжнародне підприємство, фармацевтична галузь

М. Н. ШЕВЧЕНКО, Т. А. ДРУЗЬЯКА

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

Рассмотрены теоретические подходы к определению понятия «инновационный потенциал» на основе парадигмы экономики знаний. Исследовано происхождение и развитие понятий «инновационный потенциал» и «экономика знаний». Проанализированы основные типы экономики и выделены отличительные особенности каждого из них. Определены основные компоненты инновационного потенциала в соответствии с типом знаний. Обосновано основной взаимосвязь между экономикой знаний и инновационным потенциалом на микро и макроуровнях. Подтверждено что экономика знаний, основанной на знаниях в центре внимания выделяет человека, как основной источник знания, которое она воплощает в материальной и нематериальной формах, передает эти знания и ставит целью коммерциализацию их. Инновационный потенциал показывает готовность системы к производству нового знания путем использования имеющихся знаний. Рассмотрены теорию человеческого капитала и современные принципы развития его. Проанализированы последние достижения, тенденции и источники информации, которые относятся к экономике знаний и инновационного потенциала: индекс человеческого капитала, глобальный индекс инновации, индекс глобальной конкурентоспособности. Рассмотрены основные тенденции в фармацевтической сфере и состояние инновационной деятельности в ней. Вывявлено практическую связь развития экономики знаний и инновационного потенциала на уровне предприятия. Проведен опрос потребителей по отношению к фармацевтической продукции национальных и импортных производителей, ведь согласно статистического анализа выявлены проблемы с несоответствия возможностей импортных производителей и национальных, негативно влияет на процесс коммерциализации знаний предприятиями. Вывявлены основные проблемы фармацевтических предприятий с точки зрения экономики знаний. Решение этой проблемы повлияет на экономическое положение как предприятия, отрасли и экономики страны.

Ключевые слова: инновационный потенциал, экономика знаний, человеческий капитал, инновация, компоненты инновационного потенциала, международное предприятие, фармацевтическая отрасль

M. N. SHEVCHENKO, T. O. DRUZIAKA

THE INNOVATIVE POTENTIAL OF THE INTERNATIONAL COMPANY IN TERMS OF KNOWLEDGE ECONOMY DEVELOPMENT

Theoretical approaches to the definition of the concept of “innovative potential” based on the paradigm of the knowledge economy are considered. The origin and development of the concepts of “innovative potential” and “knowledge economy” are investigated. The main types of economy are analyzed and the distinguishing features of each of them are highlighted. The main components of innovative potential in accordance with the type of knowledge are identified. The basic relationship between the knowledge economy and innovative potential at the micro and macro levels is justified. It has been confirmed that the knowledge-based economy of knowledge focuses on a person as the main source of knowledge, which it embodies in tangible and intangible forms, transfers this knowledge and aims to commercialize it. The innovative potential shows the readiness of the system to produce new knowledge by using existing knowledge. The theory of human capital and modern principles of its development are considered. The latest achievements, trends and sources of information that relate to the knowledge economy and innovative potential are analyzed: the human capital index, the global innovation index, and the global competitiveness index. The main trends in the pharmaceutical field and the state of innovation in it are considered. The practical connection between the development of the knowledge economy and innovative potential at the enterprise level is revealed. A survey of consumers in relation to pharmaceutical products of national and foreign manufacturers was conducted, because according to a statistical analysis, problems with the mismatch between the capabilities of foreign manufacturers and national manufacturers were identified, negatively affect the process of commercialization of knowledge by enterprises. The main problems of pharmaceutical enterprises from the point of view of the knowledge economy are identified. The solution to this problem will affect the economic situation of the enterprise, industry and economy of the country.

Keywords: innovative potential, knowledge economy, human capital, innovation, components of innovative potential, international company, pharmaceutical industry

Вступ. В умовах сучасного розвитку, інноваційна діяльність є одним із основних видів діяльності міжнародного підприємства та розвитку суспільства. Кожне підприємство має забезпечити стабільну та неперервну інноваційну діяльність для економічної стабільності на ринку та в умовах жорсткої міжнародної конкуренції. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває розгляд питань щодо інноваційної діяльності міжнародного підприємства та його інноваційного потенціалу, як показника, що характеризує рівень конкурентоспроможності та ефективності інноваційної діяльності підприємства.

Інноваційний потенціал було розглянуто низькою таких науковців як: В. Бридун, А. Гальчинський, Н. Гончарова, В. Гусєв, Б. Данилишин, А. В. Дзюбіна, О.А. Біловодська, О.Ф. Грищенко.

Протягом останніх 50 років досліджували поняття економіки знань, його принципи та компоненти як вітчизняні науковці, так і закордонні такі як: А. Маршал, В. Вернанський, А. Бекон, Р. Нельсон, С. Вінтер, П. Друкер, Ю. Бажал, Дж. Белл, Дж. Гелбрейт, В. Гейць, Л. Федулова, Ф. Фукуями, С. Крамер, Л. Лейдесдорф, П. Ромер та інші. Значний інтерес викликають програми Організації Об'єднаних Націй, в яких було сформовано рейтинги країн відповідно до рівня освіченості та коефіцієнту розвитку людського капіталу.

Разом з тим узагальнення теоретично-методологічних підходів до визначення інноваційного потенціалу міжнародного підприємства та його взаємозв'язок з економікою знань потребують подальшого дослідження.

Постановка проблеми. При здійсненні інноваційної діяльності підприємство потрапляє в умови високої конкуренції зі сторони конкурентних підприємств, як національних виробників так і зарубіжних. Підприємство, що займається інноваційною діяльністю, має передати інновацію на ринок та отримати економічний ефект, тобто комерціалізувати новачку. Підприємства, які випускають інноваційну продукцію не мають високих економічних результатів. Основні питання, що постають перед підприємством в такій ситуації це – на якому етапі інноваційної діяльності є проблема та як і що саме потрібно вдосконалювати задля покращення ситуації. Викладене вище зумовило спрямованість даного дослідження на узагальнення теоретичних підходів до інноваційного потенціалу та аналіз ситуації на макро- та мікро рівнях.

Метою даної роботи є розробка рекомендацій щодо формування інноваційного потенціалу підприємства – суб'єкта ЗЕД в умовах розвитку економіки знань.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження застосовується системний та комплексний підходи, аналіз документів, аналіз ситуації та метод опитування, що забезпечило всебічне дослідження проблеми та отримання результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З точки зору кожного окремого підприємства для забезпечення стабільного розвитку та досягнень позитивних результатів діяльності, важливим є інноваційна діяльність підприємства. Для оцінки

ефективності інноваційної діяльності було створене поняття «інноваційний потенціал». Визначення інноваційного потенціалу є провідною задачею як для економіки, галузей, так і для кожного окремого підприємства. Поняття інноваційного потенціалу базується на парадигмі економіки знань.

Поняття «інноваційний потенціал» і донині не має одного універсального та чіткого визначення. Одні автори роблять наголос на ресурсне забезпечення інноваційних проектів, фінансово- економічні та організаційно-технічні аспекти діяльності підприємства, інші – виділяють корпоративний дух та політику підприємства по відношенню до нововведень (таблиця 1).

Таблиця 1 – Теоретичний аналіз визначень поняття «інноваційний потенціал»

Автор	Визначення
Інноваційний потенціал - як сукупність ресурсів та можливостей	
І. Т. Балабанов	Сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [1].
В.А. Верба, І.В. Новікова	Сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та умовозабезпечуючих чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому [2].
Б. К. Лісін	Сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціально-культурних та інших можливостей забезпечити сприйняття та реалізацію нововведень, тобто отримання інновації [3].
С. В. Кортов	Комплекс ресурсів, який містить кадри, матеріально-технічну базу, фінанси, менеджмент та інші, достатній для здійснення повного інноваційного циклу та задоволення встановлених потреб в інноваціях [4].
М. Гусаков	Сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціо-культурних та інших можливостей забезпечити сприйняття та реалізацію нововведення, тобто отримання інновацій, створюючи єдину систему появи та розвитку в ній ідей та забезпечуючих конкурентоспроможність кінцевого продукції або послуг відповідно до мети і стратегії підприємства [5].

Продовження таблиці 1

Т. І. Шерстобітова	Сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріально-виробничі, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні та інші ресурси для здійснення інноваційної діяльності [4].
Інноваційний потенціал – як міра готовності до інноваційної діяльності	
В. П. Баранчєєв	Міра готовності до виконання задач, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети організації [6].
А. А. Тріфілова	«Міра готовності» підприємства здійснювати стратегію, орієнтовану на впровадження нових продуктів [7].
В. Н. Гунін	Міра готовності виконати завдання, які забезпечують досягнення поставленої інноваційної цілі, тобто міра готовності до реалізації інноваційного проекту або програми інноваційних перетворень і впровадження інновацій [8].
А. Г. Поршнеєв	Готовність до реалізації проекту або програми інноваційних стратегічних змін [9].
Інноваційний потенціал – як здатність підприємства	
М. Н. Тітова	Здатність розглянутого об'єкта реального сектору забезпечити достатню ступінь оновлення факторів виробництва, їх комбінацій в технологічному процесу продукту, що випускається, організаційно-управлінських структур та корпоративної культури [10].
Д. С. Андриянов	Здатність системи до трансформації фактичного порядку речей в новий стан з метою задоволення існуючих, або тих що виникнуть потреб (суб'єкта- новатора, споживачів, ринку та інших) [11].

Відповідно до теоретичного аналізу поняття «інноваційний потенціал» переважна більшість науковців в літературі визначають інноваційний потенціал, як сукупність різних видів ресурсів. Відповідно до цього в своїх визначеннях вони концентруються на компонентах інноваційного потенціалу, по-різному класифікують їх та відображають, що результатом інноваційного потенціалу має бути новація. Проте також під поняттям «інноваційний потенціал» досить часто розуміють:

- науково-технічні напрацювання в формі відкриттів, винаходів, досліджень;
- науково-технічний рівень розробок, дозволяючи вирішувати нові задачі;

- економічні можливості підприємства з ефективного залучення нових технологій в господарський обіг.

Ці тлумачення є досить вузькими та в повній мірі не визначають сутність інноваційного потенціалу. Варто прийняти їх як одними з компонентів дефініції інноваційного потенціалу. Це ще раз доводить, що в багатьох дослідженнях автори концентруються на окремих сторонах інноваційного потенціалу. Також більшість науковців відзначають процес реалізації інноваційних ініціатив і виходу новацій на ринок як найважливішу відміну рису саме інноваційного потенціалу на відміну від, наприклад, науково-технічного потенціалу. Тим самим підкреслюючи, що високий рівень інноваційного потенціалу є засобом досягнення прибутку, при чому екстенсивним, а не інтенсивними методами. Отже, є необхідним визначити компоненти та структуру інноваційного потенціалу.

Задля формулювання поняття інноваційного потенціалу розглянемо його компоненти. Відповідно до аналізу різних підходів до визначення компонентів, запропоновано виділити наступні (рис. 1).

Рис. 1 – Компоненти інноваційного потенціалу

Відповідно до результатів теоретичного дослідження до його компонентів можна віднести: кадрову складову, інформаційно-методологічну, матеріально-технічну, організаційно-управлінську, фінансову та науково-технологічну. Інноваційний потенціал – це комплексне поняття, яке включає в себе ці компоненти та кожен з яких впливає на інноваційний потенціал підприємства та готовність підприємства до інноваційної діяльності.

Кожну складову інноваційного потенціалу можна виразити в формі знання (таблиця 2).

Зовнішні знання - знання, що містять інформацію і досвід діяльності про найбільш важливих об'єктах ділової активності, які мають тенденцію до швидкого зміни і розвитку [12].

Внутрішні знання - знання про ключові бізнес-процесах, про основних і допоміжних продуктах (послугах) організації, про стан внутрішніх комунікацій, знання персоналу організації і кращий досвід їх застосування (інтелектуальні активи), корпоративні знання (пам'ять) [12].

Таблиця 2 – Компоненти інноваційного потенціалу та їх класифікація відповідно до типу знань

Компонент	Зміст компоненту	Класифікація знань
Кадрова складова	Наукові спеціалісти, спеціалісти різних рівнів, які долучені до інноваційної діяльності підприємства. Рівень освіченості, компетентності, численність та структура відповідно до галузі.	Внутрішні
Інформаційно-методологічний	Інформаційна наукова база, доступ до патентів та винаходів, література з інноваційної діяльності та новітніх технологій, що використовується при інноваційній діяльності.	Зовнішні
Матеріально-технічний	Сучасні та провідні технології, обладнання, наукові лабораторії. Матеріали необхідні для проведення дослідницької діяльності.	Зовнішні
Організаційно-управлінський	Система організації функціонування підприємства з позиції виходу на новий наукоємкий продукт.	Зовнішні
Фінансовий	Програми різного рівня, що дозволяють підприємствам залучати кошти для інноваційної діяльності.	Зовнішні
Науково-технологічний	Наукові надбання підприємства, товарні знаки, ноу-хау.	Внутрішні

Також існує наступна класифікація інформації: стосовно до процесу обробки інформацію можна віднести до первинної (дані первинного обліку, інвентаризацій, обстежень) і вторинної, що пройшла певну стадію обробки і перетворень (звітність, кон'юнктурні огляди і т. д.) [12]. Кожний ресурс інноваційного потенціалу може бути представлений як первинна та вторинна інформація відповідно до контексту та ситуації.

Основною рушійною силою прогресу в сучасній економіці виступають знання. Але знання існують не самі по собі, а належать їх носію, тобто вони зосереджені в людському капіталі. В економіці знань людина розглядається не тільки як фактор виробництва, але і як його результат, а процес розвитку економіки укладений в нарощуванні здібностей, умінь, знань і компетенцій, а також набору потреб індивіда.

За останні роки багато уваги приділяється розвитку економіки знань на всіх рівнях. Однією з причин інтересу до цього питання є те, що країни, які розвивали складові економіки знань та керувалися її основними принципами мали значний ефект на економіку в цілому. Тобто країни мали високий темп зростання економіки, збільшення валового внутрішнього продукту та покращення якості життя населення.

Вперше поняття економіки знань використав Фріц Махлуп у 1962 році, маючи на увазі сектор економіки, орієнтований на виробництва в першу чергу знань. Вперше людину було розглянуто не як фактор виробництва, а як результат [13].

Найбільш розповсюдженим на сьогодні визначенням економіки знань є таке – економіка, що створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення свого зростання та конкурентоспроможності [14].

Розглядаючи економіку знань на макrorівні можна визначити економіку як таку, в якій людський капітал та знання забезпечують валовий внутрішній продукт. Тобто збір, обробка, зберігання та розповсюдження інформації та знань є ключовими аспектами економічного розвитку країни. Задля того щоб визначити характерні риси та відмінності поняття економіки знань поміж інших існуючих типів економіки варто всі їх проаналізувати. Існують наступні типи економіки та їх основні характерні риси (таблиця 3).

Таблиця 3 – Відмінності між основними типами економіки

Тип економіки	Характерні риси	Відмінності	Автор
Традиційна економіка	Економічні проблеми суспільства вирішують переважно на основі традиційних, патріархальних напівфеодальних ієрархічних зв'язків між людьми; Звичаї визначають широке використання обмежених природних ресурсів; Технічний прогрес і впровадження новітніх рішень різко обмежені.	Основними ресурсами є земля (сировина) та енергія, які в процесі використання зменшуються; Видобування та перероблення – основні способи виробництва; Переважають труднощі технології.	

Продовження таблиці 3

Інформаційна економіка	Високий ступінь залежності економіки від інформації; Широке застосування інформаційних технологій в бізнес-практиці; Значне збільшення інформаційної складової в собівартості продуктів і послуг; Перетворення інформаційних продуктів у один із основних товарів.	Комп'ютеризація й автоматизація бізнес-процесів; Збільшення обсягів і прискорення оброблення та передачі бізнес-інформації.	Д. Белл
Інноваційна економіка	Проривні інновації становлять найбільшу частку в структурі інновацій; Стабільне зростання наукоємного сектору виробництва; Більше половини показників економічної ефективності досягнуто за рахунок інноваційних чинників; Спрямованість відтворювального процесу на досягнення технологічної конкурентоспроможності.	Результативний інноваційний процес; Розвиток економічних процесів, що визначають спрямованість позитивних змін завдяки освоєнню досконаліших технологій, розширенню і залученню в обіг нових ресурсів.	М. Фрідман
Нова економіка	Феномен «високотехнологічних компаній», що використовують інтернет як основний економічний ресурс; Глобальний кластер економіки, що виробляє програмне забезпечення або постачає технології для інших напрямків;	Ядром нової економіки є перетворення інформаційних продуктів і послуг і об'єктів виробництва та споживання.	М. Портер, А. Григорян
Економіка знань	Створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення зростання і конкурентоспроможності; Усі сфери матеріального та нематеріального виробництва. Виробничі й соціальні відносини розвиваються на основі динамічного прирощення та оновлення знань.	У структурі суспільного виробництва збільшується питома вага високотехнологічного сектору; інтелектуальні складова спричиняє збільшення доданої вартості.	Ф. Махлуп
Креативна економіка	Визначають як сукупність індивідів і бізнесів, які створюють культурні, мистецькі та інноваційні продукти та послуги. Ця система передбачає також створення просторів, де митці можуть вільно представляти свої роботи, отримувати відгуки та обмінюватися ідеями.	Значна увага розвитку творчого потенціалу працівників. Розвиток творчих галузей, та перехід від високотехнологічних сфер до творчих.	Поняття «креативна економіка» було введено журналом BusinessWeek в серпні 2000 року.

Аналізуючи статистичні данні представлені в рамках програми Організації Об'єднаних Націй, Україна знаходиться в рамках країн з високим рівнем як індексу людського капіталу так і рівня освіченості відповідно до 2017 р., проте країни, що знаходяться на такому самому рівні, мають значно більше значення валового національного доходу. Країни, які визначаються як країни з високим індексом розвитку людського капіталу займають позиції від 60 до 112. Відповідно до складеного рейтингу Україна займає 88 позицію в 2017 р. Загалом Україна має досить низькі показники внутрішнього національного доходу в порівнянні із іншими країнами в категорії країн з високим значенням індексу розвитку людського капіталу. Також можна відмітити підняття країни в рейтингу відповідно до минулого року тобто позитивну динаміку відповідно до цього індексу. В минулому році країна посідала 90 позицію, що на дві сходинки нижче.

Компонентами індексу людського капіталу, які враховуються при розрахунку є: тривалість життя,

очікувана тривалість навчання та середня тривалість навчання [15].

Відповідно до аналізу цих показників виявляється чітка різниця між показниками країн та це свідчить про проблему на етапі інноваційної діяльності підприємств та подальшої комерціалізації продуктів. Так як індекс розвитку людського капіталу в Україні є досить високим, тобто людський капітал є досить розвиненим, проте це не знаходить відображення на економіці в цілому – ВНД країни є досить низьким (табл.4).

Відповідно до аналізу цих показників виявляється чітка різниця між показниками країн та це свідчить про проблему на етапі інноваційної діяльності підприємств та подальшої комерціалізації продуктів. Так як індекс розвитку людського капіталу в Україні є досить високим, тобто людський капітал є досить розвиненим, проте це не знаходить відображення на економіці в цілому – ВНД країни є досить низьким.

Таблиця 4 – Рейтинг країн відповідно до індексу розвитку людського капіталу [15]

Рейтинг	Країна	Індекс розвитку людського капіталу	ВНД, \$	Рейтинг країни за минулий рік
		2017 р.	2017 р.	2016 р.
62	Сейшели	0,797	26 077	62
64	Турція	0,791	24 804	65
80	Азербайджан	0,757	15 600	80
86	Китай	0,752	15 220	86
88	Україна	0,751	8 130	90
90	Колумбія	0,747	12 938	89
101	Ботсвана	0,717	15 534	102

Створення високотехнологічних, наукомістких знань, їх комерціалізація та впровадження в усі сфери господарської діяльності вимагають наявності людських ресурсів новаторського типу, припускають включення у виробничий процес висококваліфікованих фахівців з творчим потенціалом, здатних оперативно реагувати на зміни і своєчасно приймати рішення в умовах інтенсивних науково-технічних перетворень. «Вирішальним фактором виробництва в період становлення нового технологічного базису є не передова технологія, а високорозвинена ініціативна робоча сила» [16], від якої залежить створення нового знання, перетворення його в інновацію і поширення на світовому ринку інноваційних товарів і послуг.

«Інвестиції в людський капітал розглядаються в усьому світі як одна з найбільш вигідних форм вкладень капіталу. Вони приносять національній економіці найбільший дохід і сприяють її зростанню. вони визначають сприйнятливність суспільства до нових знань і технологій, створюють мотивацію до розвитку і прогресу» [17].

Роботодавці усвідомивши, що науково-технічний прогрес вимагає безперервного поновлення знань, теж здійснюють інвестиції в людський капітал - в підготовку і перепідготовку кадрів, в підвищення їх кваліфікації та компетентності. Інвестування в розвиток людського капіталу передбачає витрати на освіту (отримання спеціальності або професії), підтримання здоров'я і працездатності, мобільність і пошук роботи, розвиток мотивації, виховання або формування здорового менталітету. ці витрати забезпечують віддачу в майбутньому у вигляді кращої роботи, збільшеного доходу, більшого числа прожитих днів та інше. Результатом інвестування в розвиток людського капіталу (освіта, здоров'я, мобільність, менталітет і мотивація) стає формування «працівника, затребуваного економікою знань». В даних парадигмах людина розглядається і як ресурс для створення новації (нового знання), так і інструмент передачі їх на ринок.

Це підтверджує що економіка знань, яка базується на знаннях, в центрі уваги виділяє людину як основне джерело знання, яке вона втілює в матеріальній та нематеріальній формах. Передає ці

знання і що найважливіше ставить за ціль їх комерціалізацію. В той самий час інноваційний потенціал показує готовність системи до виробництва нового знання через використання наявних знань.

Відповідно до цього можна виділити наступне визначення інноваційного потенціалу – готовність системи до процесу реалізації наявних знань з метою отримання новації (нового знання) та подальшої передачі її на ринок, тобто комерціалізації та отримання економічного ефекту.

Також слід звернути увагу на індекс економіки знань (Knowledge Economy Index) – це композиційний показник, який представляє собою числову оцінку від 0 (найнижчий бал) до найбільшого значення 10 рівня розвитку економіки знань в країнах та формується рейтинг відповідно до значення індексу. Цей індекс вимірювали в 1995, 2000 та 2012 рр. таб.4) [18].

Таблиця 5 – Значення індексу економіки знань України в 1995, 2000 та 2012 рр. [18].

Дата	Значення	Зміна, %
2012	5,73	+1,42%
2000	5,65	-5,20%
1995	5,96	

Таблиця 6 – Рейтинг країн відповідно до індексу економіки знань [18].

Рейтинг 2012	Рейтинг 2000	Країна	Оцінка
1	1	Швеція	9,43
2	8	Фінляндія	9,32
26	33	Чехія	8,14
55	64	Росія	5,75
56	52	Україна	5,73
57	73	Македонія	5,65
59	70	Білорусь	5,59

Під час розрахунку індексу економіки знань, експерти світового банку використовують 147 показників, які об'єднуються в 5 груп:

- 1) загальні економічні показники (8 показників);
- 2) економічні стимули та інституціональний режим (17 показників);
- 3) інноваційна система (28 показників);
- 4) система освіти та людських ресурсів (81 показник);
- 5) інформаційні та комунікаційні технології (13 показників).

Отже як можна зазначити даний показник був розрахований в останній раз в 2012 році, що не дозволяє оцінити поточний стан розвитку економіки знань в Україні. Проте відповідно до методики розрахунку індексів економіки знань не в останню чергу поміж оцінки економічних показників та людського капіталу розглядається інноваційна система.

Розглянемо позицію України з точки зору інноваційної діяльності. Для цього проаналізуємо глобальний інноваційний індекс.

Україна в загальному рейтингу посіла 47 місце. Ще минулого року вона займала 43-тє позицію. По сусідству з Україною в рейтингу: 40. Болгарія, 41. Греція, 42. В'єтнам, 43. Таїланд, 44. Хорватія, 45.

Чорногорія, 46. Росія, 48. Грузія, 49. Туреччина, 50. Румунія, 51. Чилі, 52. Індія, 53. Монголія. У підсумку Україна отримала за всіма показниками індекс 37,4 з 100 можливих. Правда, і перша країна в рейтингу поки що не ідеальна - в Швейцарії індекс становить 67,24 [19].

У розрізі показників Україна має таку ситуацію: політична та операційна стабільність - 125 місце з 129-ти, ефективність уряду - 95, верховенство права - 107, легкість початку бізнесу - 48, легкість вирішення проблеми неплатоспроможності - 115, освіта - 43, вища освіта - 37, інформаційні та комунікаційні технології - 81, урядові онлайн-послуги - 92, загальна інфраструктура - 95, екологічна стійкість - 120, кредитування - 91, легкість отримання кредитів - 29, кредитування приватного сектора - 86, інвестиції - 115, кваліфіковані працівники - 45, створення знань (патенти, винаходи) - 17 (в цьому розділі за показником корисні моделі за походженням - 1 місце), вплив на знання - 47, поширення знань - 47, нематеріальні активи - 17, креативні товари і сервіси - 91, креативність в онлайн - 43.

Для того щоб більш точно охарактеризувати позицію України серед інших країн та визначити її рейтинг та рівень розвитку варто проаналізувати

такий широкий показник як глобальний індекс конкурентоспроможності. Можна зазначити, що індекс глобальної конкурентоспроможності є найбільш широким та різностороннім показником який бере до уваги наступні аспекти:

- 1) основні вимоги:
 - інституції;
 - інфраструктура;
 - макросередовище;
 - охорона здоров'я та початкова освіта.
- 2) Підсилюючі продуктивності:
 - вища освіта та професійна підготовка;
 - ефективність ринку товарів;
 - ефективність ринку праці;
 - розвиток фінансового ринку;
 - технологічна готовність;
 - розмір ринку.
- 3) інновації та фактори вдосконалення:
 - відповідність бізнесу сучасним вимогам;
 - інновації.

Отже, відповідно до структури індексу, можна зазначити, що показник аналізує саме інновацію, інноваційний потенціал, та основні макропоказники країни.

На рис. 2 та 3, представлено рейтинг країн відповідно до індексу глобальної конкурентоспроможності країни та динаміку індексів глобальної конкурентоспроможності країни. (рис. 2, 3) [20].

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)	2017-2018 (з 137 країн)
Україна	73	84	76	79	85	81
Грузія	77	72	69	66	59	67
Туреччина	43	44	45	51	55	53
Росія	67	64	53	45	43	38
Польща	41	42	43	41	36	39

Рис. 2 – Рейтинг країн відповідно до індексу глобальної конкурентоспроможності країни

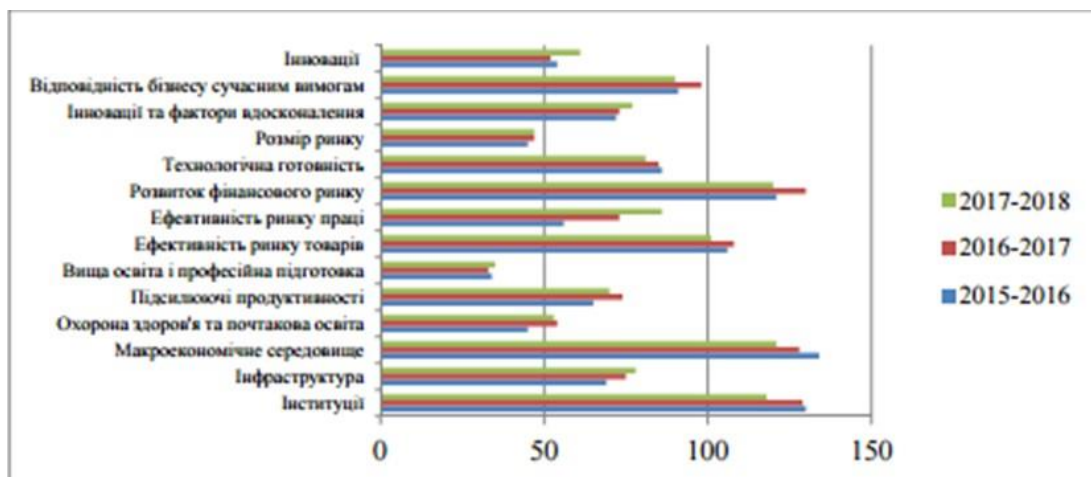

Рис. 3 – Динаміка індексів глобальної конкурентоспроможності України в 2015-2018 рр.

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою

«Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, при чому в торішньому Україна погіршила свої позиції на 17 пунктів.

Також, Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти).

Це свідчить про зменшення конкурентоспроможності України та як наслідок зменшення інноваційної активності та зменшення рівню економіки знань в країні як пов'язаних систем. Відповідно до статистичних даних, можна зазначити, що існує необхідність розвитку інноваційної складової та інфраструктури.

Тобто є практична необхідність розвитку інноваційної складової та перехід до економіки знань, яка в собі включає розвиток заснований на нових знаннях та отриманні економічного ефекту.

Можна виділити наступні рушійні сили економіки знань відповідно до аналізу:

- 1) сучасні державні інституції, що реалізують високий рівень життя;
- 2) високорозвинена система навчання;
- 3) сильна та фундаментальна результативна наука;
- 4) виробництво знань та високих технологій;
- 5) інформаційне суспільство або суспільство знань;
- 6) інфраструктура реалізацій та трансферу ідей, винаходів від фундаментальної науки до інноваційних виробництв та далі до споживачів.

Поміж основних рушійних сил економіки знань виділяють передачу до виробництв та далі на ринок.

Важливу роль у визначенні стану та рівня інноваційного розвитку відіграє оцінка інноваційного потенціалу, що визначає широке коло можливостей використання виробничою та організаційною системою інноваційних ресурсів. Він характеризує міру і якість сукупної здатності елементів, підсистем, процесів, явищ, що знаходяться чи відбуваються в його межах, до інновацій, якими визначаються потенційні можливості працездатного населення за участю в суспільно корисній діяльності при даному розвитку продуктивних сил і ступені зрілості суспільних, насамперед, економічних відносин; це надзвичайно важливий інтегральний показник рівня розвитку і можливостей креативної діяльності головної продуктивної сили суспільства [21].

В силу специфіки деяких галузей виробництва, вони потребують постійних наукових досліджень та інноваційно діяльності. Інноваційний потенціал підприємств таких галузей має бути набагато більшим та має відобразитись на результатах зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Інноваційний потенціал відображає інтенсивність та ефективність інноваційних процесів. Інноваційний

потенціал підприємств таких галузей має бути набагато більшим та має відобразитись на результатах діяльності міжнародного підприємства.

Фармацевтична сфера тісно пов'язана з науковими дослідженнями та інвестуванням у розвиток знань як потенційних кадрів так і в наявних, у інноваційну діяльність та науковий розвиток підприємств.

Відповідно до статистичних даних лише 29 промислових підприємства України у 2016 році займалися інноваційною діяльністю за видом економічної діяльності «Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів» згідно з КВЕД-2010, що займає 3,5% від загальної кількості інноваційно-активних підприємств України. З цих підприємств 55% витрачали кошти на внутрішні науково-дослідницькі роботи, близько 45% на зовнішні, та близько 60% витрачали кошти на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення [22]. Ці дані свідчать, що в Україні є незначна кількість інноваційно-активних фармацевтичних підприємств, що може негативно вплинути на процес впровадження у виробництво результатів науково-технологічного прогресу та створення інвестиційної привабливості та міжнародної конкурентоспроможності підприємств, так і галузі в цілому. Також можна відзначити збільшення інтересу підприємств цієї галузі до наукової діяльності та інноваційних продуктів.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України: «Фармацевтична промисловість України на сьогодні представлена 127 суб'єктами господарської діяльності, які мають ліцензію на виробництво лікарських засобів у промислових умовах. З початку 2011 року кількість ліцензіатів зменшилася на 10 суб'єктів, що пов'язано з імплементацією в Україні вимог належної виробничої практики (Good Manufacturing Practice, далі GMP) до виробництва лікарських засобів, прийнятих у Європейському Союзі.» [23].

Відповідно до Закону України від 19 червня 2016 р. була імплементована спрощена процедура реєстрації лікарських засоби для ряду інших країн, що мало зменшити собівартість препаратів закордонного виробництва.

Наприклад, фабрика «Здоров'я», що активно розвиває зовнішньоекономічну діяльність, має наукові підрозділи до яких належать цехи з розробки нових лікарських засобів та має кафедру фармацевтики на базі їх підприємства було налагоджено виробництво відповідно до GMP. На підприємстві є також системи покращення кваліфікації для робітників, існують практики та проводяться тренінги. Також в продовж 2017-2018 рр. підприємство експортує 20% від усіх товарів закордон. Географія продажів від 2017 р. збільшується на 3 країни в рік, на 2019 р. заплановано вихід на ринок ще 3 країн. Проте сума виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2018 році склала 1 565 442 тис. грн., в тому числі загальна сума експорту склала 149 552 тис. грн. Частка експорту в загальному обсязі продажів складає 9,55 %. Сума виручки від реалізації продукції (товарів, робіт,

послуг) у 2017 році склала 1 686 248 тис. грн., в тому числі загальна сума експорту склала 188 501 тис. грн. Частка експорту в загальному обсязі продажів складає 11,2%. Отже, це свідчить про негативну тенденцію щодо частки експорту в загальному обсязі продажів. Як для підприємства, яке займається зовнішньоекономічною діяльністю, є що свідчить про незадовільний стан використання інноваційного потенціалу підприємства.

Зрозуміло, що існує проблема на етапі комерціалізації винаходів. Українським підприємствам важко конкурувати з іноземними виробниками.

Через недостатній обсяг знань споживачі мають досить стереотипне уявлення щодо виробників. Отже, підприємства мають приділяти більше уваги таким компонентам як маркетингова стратегія та брендинг. Ці компоненти не були включені в поняття інноваційного потенціалу, проте відіграють значну роль в інноваційній діяльності. Завдяки ним підприємство має можливість передавати коректну інформацію щодо продукції до споживачів. Адже результати інноваційної діяльності потребують розповсюдження та в свою чергу вони є інноваційним потенціалом як самого підприємства так і інших підприємств, галузей та економіки. Тобто результат інноваційної діяльності служить ресурсом, який забезпечує подальшу інноваційну та зовнішньоекономічну діяльність підприємств. Та розвиток підприємств призводить до розвитку економіки країни в цілому.

Висновки. Поняття інноваційного потенціалу визначається з різних точок зору. Відповідно до визначення поняття інноваційного потенціалу важливим компонентом розвитку є знання, їх генерування та подальша передача знань. Передача знань забезпечує розвиток підприємств, галузей та країни в цілому. В Україні існує значна проблема з комерціалізацією знань відповідно до статистичних даних. Це свідчить про проблему на підприємствах, яка гальмує загальний розвиток економіки України.

Інноваційний потенціал визначений як ресурси підприємства, які необхідні для інноваційної діяльності. У роботі визначено основні ресурси, які необхідні для інноваційної діяльності підприємства та запропоновані показники, які дозволять оцінити кожний ресурс окремо.

У роботі проаналізовано фармацевтичний ринок України на тему інноваційної діяльності. Відповідно до дослідження фармацевтичної галузі можна зробити висновок, що розвиток відбувається проте не у всіх напрямках. Наприклад, інноваційна діяльність націлена більше на удосконалення існуючих препаратів та розробку більш дешевших аналогів, а у той же час як майже відсутні фундаментальні розробки. Це питання потребує подальшого аналізу та дослідження.

Список літератури

1. Балабанов И. Т. *Инновационный менеджмент: Уч. пособие.* - СПб.: Питер. 2000. - 432 с.
2. Верба В.А., Новікова І.В. Методичні рекомендації з оцінки

інноваційного потенціалу підприємства / *Проблеми науки.* - 2003.- №3.

3. Б. К. Лисин, В. Н. Фридлянов. *Инновационный потенциал как фактор развития. Межгосударственное социально-экономическое исследование / Инновации.* № 7. 2002.
4. С. В. Кортов. *Оценка инновационной активности технического вуза (методические рекомендации).* // *Инновационная деятельность.* Вып. 27, СПб.: Изд-во СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2004 - С. 20.
5. И. Т. Шертобитова. *Маркетинг инноваций: учебное пособие.* Пенза: Издательство ПГУ, 2009. - С. 126.
6. *Формирование потенциала инновационного развития / Экономист* №2. 1999., С. 3-38.
7. В. Н. Гунин, В. П. Баранчев, В. А. Устинов, С. Ю. Ляпина. *Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации».* Модуль 7. М.: ИНФА-М, 1999.
8. А. А. Трифилова *Использование инновационного подхода в стратегическом управлении предприятием: Фвторев. Дисс. к. э. н.:* Н. Новгород, 2000.
9. Гунин В.Н. и др. *Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации».* Модуль 7. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 272 С.
10. *Управление организацией /* ред. А. Г. Поршнева, З. П. Румянцевой, Н. А. Саломатина. М.:ИНФРА-М., 2009.
11. М. Н. Титова и др. *Методология менеджмента трансфера новых технологий и наноматериалов: монография.* СПб.: СПбГУТД. 2010.
12. Березкіна, Т. Є. *Організаційно-управлінська діяльність юриста: підручник і практикум для бакалаврату та магістратури /* Т. Є. Березкіна, А. А. Петров. - М.: Издательство Юрайт, 2015. - 392 С. - (Серія: Бакалавр і магістр. Академічний курс). - ISBN 978-5-9916-5066-3.
13. *Инновация как средство экономического развития /* Б. Санто. - Москва : Прогресс, 1990. - 295 с. : ил. - ISBN 5-01-002034-3.
14. Федулова Л. І. *Економіка знань: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]* Любов Іванівна Федулова; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. - К., 2009. - 600 С.
15. Романюк А. І. *Аналіз підходів інноваційного потенціалу регіону /* А. І. Романюк. // VII Міжнародна науково-методична конференція Форум молодих економістів-кібернетиків
- Модельовання економіки: проблеми, тенденції, досвід. -2016.;
16. Максимова В.Ф. *Инвестування в людський капітал //* Московський державний університет економіки, статистики та інформатики. - М., 2004. - 48 с
17. Фей К.Ф. Либо М., Моргулис-Якушев С. *Исследование эффективности управления персоналом в иностранных компаниях в России.* № 4. - 2001 г. Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/pmixon/2001-4/06.shtml>.
18. The World Bank. *Measuring knowledge in the world's economies* [Електронний ресурс] / The World Bank. - 2012. - Режим доступу до ресурсу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/0,contentMDK:20097853~menuPK:204763~pagePK:209023~piPK:207535~theSitePK:213799,00.html>.
19. *Global Innovation Index* [Електронний ресурс]. - 2019. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>.
20. *Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018* [Електронний ресурс] // Громадська спілка "Економічний дискусійний клуб". - 2019. - Режим доступу до ресурсу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
21. Березкіна, Т. Є. *Організаційно-управлінська діяльність юриста: підручник і практикум для бакалаврату та магістратури /* Т. Є. Березкіна, А. А. Петров. - М.: Издательство Юрайт, 2015. - 392 С.(Серія: Бакалавр і магістр. Академічний курс). - ISBN 978-5-9916-5066-3.
22. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні* : матеріали XI Міжнародного бізнес- форуму (Київ, 22 березня 2018 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. - Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. - 200 С.
23. Постанова Верховної Ради України від 6 жовтня 2011 р. № 3901-VI.

References (transliterated)

1. Balabanov Y. T. Ynnovatsyonnyy menedzhment [Innovational management]: Uch . posobyе. – Sant-Petersbyrh.: Pyter. 2000. - 432 p.
2. Verba V.A., Novikova I.V. Metodichni rekomendatsiyi z otsinky innovatsiyonoho potentsialu pidpryyemstva [Methodical recommendations for evaluating the innovative potential of the enterprise]/ Problemy nauky [Science problems]. - 2003.-#3.
3. B. K. Lysyn, V. N. Frydlyanov. Ynnovatsyonnyy potentsyal kak faktor razvytyya. Mezhhosudarstvennoe sotsyal'no-ekonomycheskoe yssledovanye [Innovation potential as a development factor. Interstate Social and Economic Research] / Ynnovatsyy [Innovations]. # 7. 2002.
4. S. V. Kortov. Otsenka ynnovatsyonnoy aktyvnosti tekhnicheskoho vuza [Assessment of innovative activity of a technical university] (metodycheskye rekomendatsyy). (Seryya «Ynnovatsyonnaya deyatel'nost'») [Innovation activities]. Ed. 27), Sant-Petersbyrh.: Yzdatel'stvo «LЭТУ», 2004 – 20 p.
5. Y. T. Shertobytova. Marketynh ynnovatsyy [marketing of innovations]: uchebnoe posobyе. Penza: Yzdatel'stvo PHU, 2009. – 126 p.
6. Formyrovanye potentsyala ynnovatsyonnoho razvytyya [Formation of innovation potential development]/ Ekonomyst [Economist] #2. 1999., 3-38 pp.
7. V. N. Hunyn, V. P. Baranchev, V. A. Ustynov, S. Yu. Lyapyna. Upravlenye ynnovatsyyamy [Innovation Management]: 17-modul'naya prohramma dlya menedzherov «Upravlenye razvytyem orhanyzatsyy» [Organization Development Management]. Modul' 7. M.: YNFA-M, 1999.
8. A. A. Tryfylovayu Yspol'zovanye ynnovatsyonnoho podkhoda v stratezhicheskoy upravlenyy predpryyatyem [Using an innovative approach in the strategic management of an enterprise]: Fvtorev. Dyss. k. э. n.: Nyzniy Novhorod, 2000.
9. Hunyn V.N. Upravlenye ynnovatsyyamy [Management of innovations]: 17-modul'naya prohramma dlya menedzherov «Upravlenye razvytyem orhanyzatsyy». Modul' 7. - Moskva.: YNFRA, 2000.- 272 p.
10. Upravlenye orhanyzatsyyey [Organization management]/ red. A. H. Porshneva, Z. P. Rummyantsevoy, N. A. Salomatyna. Moskva.: YNFRA., 2009.
11. M. N. Tytova y dr. Motodolohyya menedzhmenta transfera novykh tekhnolohyy y nanomaterialov [The methodology of the management of the transfer of new technologies and nanomaterials]: monohrafyya. Sant-Peterbyrh.: SPHUTD. 2010.
12. Berezkina, T. Ye. Orhanizatsiyno-upravlins'ka diyal'nist' yurysta [Organizational management of a lawyer]: pidruchnyk i praktykum dlya bakalavratu ta mahistratury / T. Ye. Berezkina, A. A. Petrov. - M.: Yzdatel'stvo Yurayt, 2015. - 392 p. Ts. - (Seriya: Bakalavr i mahistr. Akademichnyy kurs). - ISBN 978-5-9916-5066-3.
13. Ynnovatsyya kak sredstvo ekonomycheskoho razvytyya [Innovation as a means of economic development]/ B. Santo . – Moskva : Prohress, 1990 . – 295 p. : yl. - ISBN 5-01-002034-3 .
14. Fedulova L. I. Ekonomika znan' [Knowledge Economy]: pidruch. (dlya stud. vyshch. navch. zakl.) Lyubov Ivanivna Fedulova; NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy. – K., 2009. – 600 p.
15. Romanyuk A. I. Analiz pidkhodiv innovatsiyonoho potentsialu rehionu [Analysis of innovative potential of the region]/ A. I. Romanyuk. // VII Mizhnarodna naukovo-metodychna konferentsiya Forum molodykh ekonomistiv-kibernetikyiv —Modelyuvannya ekonomiky: problemy, tendentsiyi, dosvid». – 2016.;
16. Maksymova V.F. Investuvannya v lyuds'kyy kapital [Investment in People's Capital]/ Moskovskyy derzhavnyy universytet ekonomiky, statystyky ta informatyky. - Moskva., 2004. - 48 p;
17. Fey K.F. Lybo M., Morhulys–Yakushev S. Yssledovanye efektyvnosti upravlenyya personalom v ynostrannykh kompanyyakh v Rossyy [Research on the effectiveness of personnel management in foreign companies in Russia.]. # 4. – 2001 p. Rezhym dostupa: <http://www.tsfin.ru/press/pmixon/2001-4/06.shtml>.
18. The World Bank. Measuring knowledge in the world's economies [Elektronnyy resurs] / The World Bank. – 2012. – Rezhym dostupu do resursu: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/0,,tsontentMD K:20097853~menuPK:204763~pagePK:209023~piPK:207535~theSit ePK:213799,00.html>.
19. Global Innovation Index [Elektronnyy resurs]. – 2019. – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>.
20. Pozytyiya Ukrainy v reytnhu krayin svitu za indeksom hlobal'noyi konkurentospromozhnosti 2017-2018 [Elektronnyy resurs] // Hromads'ka spilka "Ekonomichnyy dyskusiynnyy klub". – 2019. – Rezhym dostupu do resursu: <http://edtslub.tsom.ua/analitika/pozytsiya-ukrainy-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
21. Berezkina, T. Ye. Orhanizatsiyno-upravlins'ka diyal'nist' yurysta: pidruchnyk i praktykum dlya bakalavratu ta mahistratury [Organizational management of a lawyer]/ T. Ye. Berezkina, A. A. Petrov. - Moskva.: Yzdatel'stvo Yurayt, 2015. – 392 p. Ts. - (Seriya: Bakalavr i mahistr. Akademichnyy kurs). - ISBN 978-5-9916-5066-3.
22. Problemy ta perspektyvy rozvytku innovatsiyonoyi diyal'nosti v Ukraini [Problems and prospects for the development of innovative activities in Ukraine]: materialy KhI Mizhnarodnoho biznes- forumu (Kyiv, 22 bereznya 2018 r.) / vidp. red. A.A. Mazaraki. – Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2018. – 200 p.
23. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrainy vid 6 zhovtnya 2011 y. # 3901-VI.

Надійшло (received) 20.03.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Шевченко Марина Миколаївна (Шевченко Марина Николаевна, Shevchenko Maryna Mykolaivna) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри міжнародного бізнесу та фінансів; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2165-9907>; e-mail: maryna.shevchenko@i.ua;

Друз'яка Тетяна Олександрівна (Друзьяка Татьяна Александровна, Druziaka Tetiana Oleksandrivna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студент; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4397-0897>; e-mail: tanyadryziaka@gmail.com.